

Rovdjurshotet

Tolv kilometer stängsel. Rep överst för att varna hästar och älg. Foto: Berit Wallin Håkansson

Mönstergård hotas av rovdjur

Det första som möter besökaren är stängslen. De löper längs hela grusvägen, kilometer efter kilometer av robusta stolpar. Fem hårt spända ståltrådar hägnar en rad hagar med kuperat Natura 2000-bete. Vid horisonten går två figurer och stängslar bort betet vid Rörbosjön och Ersbomossen, våtmarker som tillhör de mest värdefulla i Europa. Varg och lo har flyttat in och nu måste tamdjuren skyddas. Stranden får offras. Nu får biologisk mångfald och rödlistade arter klara sig bäst de kan.

Gunilla och Walter Preiholt har mist 85 (åttiofem) djur under sommaren, de flesta i mitten av juli. Av slaktlammen är 62 borta, av tackorna 20 stycken. Dessutom har de förlorat en vuxen kviga och två kalvar som var 14

tre veckor gamla. De har hittat döda får i olika stadier av förruttelse som släpats ut i våtmarken. Det låg kroppsdelar i torrlagda sänkor på flera ställen i hagen. Många av de 82 fåren och båda kalvarna är spårlost borta. Deras kroppar har inte hittats. Kvigan hoppade osedd över två höga rovdjursstängsel och sprang till skogs. Hon påträffades långt senare i en tom vinterhage. Död och delvis uppäten. Det går fort när varg och lo, räv, korp och örn huggar in på kadavren. Bara ett får av tolv som hittades döda på samma gång kunde undersökas av besiktningsman. Den tackan bedömdes vara dödad av lo.

Känslorna

Preiholts har drivit Rörbo gård i elva år och samtidigt uppfostrat fem barn. Det har varit hårt arbete, stora ekonomiska

bakslag, omställning, nya tag, byte av driftsform, rustning av strandängar, nya tag igen och ännu hårdare arbete. Men nu kunde livet äntligen ha gått in i en lugnare och mer regelbunden fåra. Då rasade plötsligt taket in i form av ett helt olidligt rovdjurstryck: varg och lo och dessutom örn. Man har inte haft problem med rovdjur tidigare utan detta kom helt plötsligt. I mitten av juli samlade de in ”en kubikmeter ruttande får”.

Gunilla och Walter är skakade. Det handlar om sömnlösa nätter. På natten flyger de ur sängen vid minsta hundskall eller ljud från djuren på bete. Det handlar om att gå med vapen i hand på egen mark för att sköta sina djur. Det handlar om oron för vem som kan ligga uppsliten i nästa hage. Deras besättningar är små, nitio tackor och femtio kor, de flesta födda

Värgödad bagge (från ett annat angrepp under sommaren). Foto: Länsstyrelsen Västmanland

på gården. Individer med egenskaper och namn, inte bara en skock får och kor.

Ekonomi

Det känslomässiga är tungt. Det finns också en tung ekonomisk aspekt. Först handlar det om drygt en kvarts miljon i ren förlust. Stora siffror, men räkna själv: tjugo fertila tackor borta, rekrytering av 20 slaktlamm, värdet av över 60 förädlade lamm, värdet av skinn och chark, förlusten av nötdjur. Utöver det kommer risken att förlora betesstödd och skötselbidrag för Ramsarmark. Dessutom tillkommer kostnad för ännu ett stängsel mot rovdjur. Den egna kostnaden är minst 100 000 kronor.

Verkligheten är kärv för den som trodde på ekonomisk ersättning för rovdjursskador. Länsstyrelsen kommer inte ut och tittar. Inne på kontoret i stan beslutar man om ersättningen: 2 750

kronor. Två tusen sju hundra femtio! Det var bara ett djur som bevisligen var taget av rovdjur! Vad som hänt med de andra kan ingen bevisa, anser Länsstyrelsen. Man antyder att tillsynen är dålig, att Preiholts inte har koll på sina djur, att de borde ha sett korparna samlas över kadavren, att de inte räknat djuren dagligen. Var och en som sett betesmarken inser svårigheten. En lång och smal strandremsa som tidvis ligger under vatten. Att räkna tvåhundra får som går i mindre grupper är ogörligt.

Fären ingår i Svenska Djurhälsövårdens stora paket, korna i samma företagsprogram för utgångsdjur utan ligghall. De kontrolleras av veterinär flera gånger per år. Båda deras veterinärer betygar att djuren är tama och hanterliga, att de sköts bra och får en noggrann tillsyn. Djurägarna är engagerade och ambitiösa.

Mönstergård

Om några lever upp till den nya landsbygdspolitiken så är det Preiholts. Med fem nära gårdar bildade de Gröna Hagars Kött där de personligen säljer kött och chark från egna ekologiska djur under devisen "från bonden du mött". Verksamheten hålls fram som ett föredöme för andra bönder på möten och kurser. Utöver får, nöt och Gröna Hagars Kött hyr de ut hästboxar, driver naturvård, guidar fågelskådare och har bo-på-lantgård.

Efter flera möten med Länsstyrelsen finns ännu ingen lösning på de ekonomiska problemen. Värdekärnan i gården är hotad; den enorma högmossen, den skyddade Ramsarmarken med unik natur, den blå bården för häckande vadarfåglar där vattnet kan stiga upp till åttio centimeter. Översvämmad strandäng är sällsynt numera när så många vattendrag är reglerade. ➤➤

Unik mark som kommer att växa igen (obetad till höger).

Foto: Berit Wallin Håkansson

Mark med särskilda värden

Det finns detaljerade skötselplaner för mark inom Ramsar och Natura 2000. I de fall då planerna innehåller krav på betning av marken kan de klassas som betesmark och ingå i gårdsstödet. De

berättigar då till ersättning för mark med särskilda värden. Åtaganden för skötsel av sådan mark löper vanligen över fem år. Lantbrukaren kan bli skyldig att betala tillbaka ersättningen för hela perioden om inte betningen godkänns.

Nu ger Preiholts upp sina miljöersättningar för att inte riskera flera djur. Kanotister som lägger till vid gården och tar in på B & B möts kanske snart av igenvuxen strand och elträd. Fågelskadarna kommer inte att komma in i strandängarna. Vegetationen riskerar att bli midjehög redan nästa sommar.

Lita på bonden!

Om man misstänker rovdjursangrepp täcker man över den döda kroppen och rapporterar till Länsstyrelsen omedelbart. Vid tidig obduktion kan man fastställa om fåret är dödat av ett rovdjur och av vilket. Om dödsorsaken fastslås för ett djur kan man få ersättning även för andra döda eller försvunna djur.

Det kan vara svårt att förklara hur man kan förlora får utan att märka det. Men rovdjursrädda får är svåra att räkna. De går undan även om de tidigare varit handtama. Att hitta ett dött får i en hage stor som fyrtio fotbollsplaner kan kräva en milslång promenad. Den sidan av fårägarens verklighet behöver förklaras för länsstyrelserna. En drabbad bonde mår dåligt och behöver stöd och förståelse. Man måste få slippa känna sig ifrågasatt. Vid stora skador bör man åka ut på gården tillsammans och ta hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall.

Berit Wallin Håkansson, Rovdjursansvarig i Västmanlands Fåravelsförening

Ramsar

Ramsarkonventionen för bevarande av våtmarker har fått sitt namn efter orten Ramsar i Iran där den nertecknades år 1971. Det är en överenskommelse mellan stater om att hantera våtmarker försiktigt och förnuftigt. Syftet är att bevara den rika biologiska mångfalden i olika vattenbiotoper, allt ifrån korallrev till floddeltan, sumpmarker, mossar och sjöar. Den 15 november år 2010 fanns 51 sådana skyddade marker i Sverige, varav Svartådalen är en. Globalt är 185 miljoner hektar skyddade enligt konventionen. www.ramsar.org

Natura 2000

Natura 2000 är en europeisk konvention för bevarande av de mest värdefulla markerna som tillkom år 1992. Natura 2000 innehåller två delar, fågeldirektivet som skall skydda fåglar och habitatdirektivet som skall skydda andra värdefulla djur och biotoper. www.naturvardsverket.se/.../Natura-2000-omraden

Rovdjurens rörelser

Alla observationer av rovdjur skall rapporteras till Länsstyrelsen Vargens rörelser: För vissa län redovisas Länsstyrelsens rovdjursrapporter per län. www.rovobs.se Det finns även en privat sajt för vargobservationer www.vargobs.se.

Rörbo gård

Rörbo gård är en Krav-märkt ekologisk gård med uppfödning av får och hereforddjur, belägen i Svartådalen i Västmanlands län, två och en halv mil norr om Västerås. Gården är självförsörjande med bete och grovfoder. Djuren utfodras normalt inte med kraftfoder. www.rorbogard.se

Gröna Hagars Kött

Gröna Hagars Kött är en ekonomisk förening som drivs av några bönder i Svartådalen med ekologisk djuruppfödning. De satsar på god djurhantering, bra kött och lokal försäljning i liten skala. Grillat kött och köttprodukter av den egna tillverkningen serveras på marknader. www.gronahagarskott.se